

szükséletek alaposan próbára tették overalljainkat. Néhány nappal később terepbejárások közben egy, a rendszer felett elhelyezkedő kis barlang végpontján továbbjutva néhány kisebb aknán és vízszintes szakaszon leereszkedve sikerült a fotó és kiszerező tőrak számára egy kedvezőbb lejáratot találnunk (*Tradesman's entrance*).

A kudarcot követően megoszlottak a vélemények a tábor további céljait illetően. Az egyik fele a társaságnak a hegység nehezebben megközelíthető régióinak bejárása, felderítése mellett, míg néhányan a *Pozu del Xitu* -200 és -300 m között elhelyezkedő freatikus keletkezésű, labirintusos jellegű részének újra átvizsgálása mellett voksolt. Mi ez utóbbi ötletet részesítettük előnyben, s nem bántuk meg. Már az első tőrak során egy 150–200 méter hosszú új járatszakaszt sikerült feltárunk, s bejárati aknasor alsó harmadában egy oldalkürtő kimászásával. Ez a szakasz a freatikus részek tulajdonképpen legfelső zónájába vezetett, ahol az több helyen visszacsatlakozott az ismert részekhez (*Customs Hall*). A -250 m-es szinten elhelyezkedő *William's bit* végpontja a régi feljegyzések szerint egy sáros, de be nem járt akna volt, mely tálcán kínálta a továbbjutás lehetőségét: vendéglátóink elképzelése ezen a ponton azonban nem vált be, mert a járat egy hatalmas méretű, agyaggal feltöltődött szifonjáratban végződött. Az elképzelés, hogy a fő járat mellett létezik átjáró egy hidrológiailag részben, vagy egészében független részbe, nem volt minden alap nélküli. Egy bejárás során rendkívül szűk, de huzatos ruhaszaggató meanderen át egy nittelő kalapáccsal utat törve sikerült egy nagyméretű új járatszakaszba jutni, ahonnan egy szabályos kör szelvényű szűkületen keresztül egy lefelé vezető aktív, vízvezető aknába kerültünk. Sajnos azonban az akna alján egy szifon várt minket, mely-

nek kerülőjárata az aktív akna felső részének kimászásával valószínűleg megtalálható, azonban erre idő hiányában nem volt lehetőségünk. Ezt, a mintegy 300–400 méter hosszú új barlangszakaszt angol barátaink *Budapesti-hasadéknak* nevezték el.

Rövid látogatást tettünk a fent említett *Pozu Cabeza Muxa* mellett leglátványosabb bejáratall rendelkező *Pozu los Texas* barlangban: feladatunk a tábor során végzett vízfestés festékanyagát adszorbeálni hivatott detektorok eltávolítása és a kiszerezés volt. A barlang -225 méter mélyen elhelyezkedő végpontja nem sokkal több, mint 10 perc (!) leforgása alatt megközelíthető a 100 méter mélységű bejárati aknát követő lejtős, átlagosan 20–30 magas és széles folyosón keresztül. A végponton bővizű patak által táplált szifon zárja el az utat — bűvár felderítőire várva.

Közben a felső tábor (*Top Camp*) sem tétlenkedett: számos kisebb barlang (10–120 m mély) felderítve megalapozták a következő évi expedíció munkáját, a leginkább ígéretes pont a La Verdelluenga oldalában (2000 m tszf. magasság felett) talált közel 100 m mélynek becsült akna tűnik, melybe már csak a következő évben lesz lehetőség leereszkedni.

Nyerges Miklós

I R O D A L O M

- ADRADOS, M. A. (1990): El Cornion — Mapa-guia del Macizo Occidental de los Picos de Europa — *Oviedo*.
MANN, P. és LOWE, G. (ed.) (1993): OUCS Cabeza Julagua Expedition — *Final Report*.
MANN, P. (1994): Systema Sierra Forcada — *Caves and Caving* (3) pp. 22–24.
ROSE, D., GREGSON, R. (1987): Beneath the Mountains — *Hodder & Stoughton, London*.

A BIHAR-HEGYSÉG

A Bihar-hegység nem ismeretlen a magyarországi barlangászok számára, sőt közkedveltnak mondható. A BEAC barlangkutató csoport 18 tagja 1993 júliusában 2 hetet töltött a területen. A túra

első részében a hegység általunk már ismert látványosságait kerestük fel, második részét Zih József meghívására a Nagyvárad Z barlangkutató csoport táborának keretében, a Valea Rea-barlang kutatásá-

nak a környék többi barlangja megismerésének szenteltük. Mátyás Vilmos Bihar-hegység turistakalauza és más útikönyvek gazdagon foglalkoznak a barlangokkal és más karsztjelenségekkel, ám cikkünkben mi a modern felszereléssel bejárható barlangokról igyekeztünk összefoglalót készíteni, barlangászok számára.

Leírásunk a helymeghatározások és a barlangok ismertetésének vázlatos volta miatt túrakalauznak nem használható, csupán az érdeklődés felkeltésére és a barlangok jellegének érzékeltetésére szántuk.

A Bihar-hegység (Munții Bihar) az Erdélyi-középhegység központi — legnagyobb tömegű és magasságú — masszívuma, amely szerkezetileg és felépítésében két különböző hegycsoportra oszlik. Északon a Bihari autochton uralkodik, amelyre új-paleozoos és mezozoos üledékek, főleg mészkövek települtek. Ezt a részt a román földrajzi irodalomban gyakran Öreg-havas (Băt-rînă) névvel illetik, ám közismertebb és kifejezőbb a Padis-fennsík elnevezés, amely a terület központi részét jelöli. Délen emelkedik a hegység névadó masszívuma a Nagy-Bihar (1849 m) amely a Kodru takarórendszerhez tartozik. Főleg metamorf kőzetek, palák, fillitek építik fel, amelyeket délen homokkővek és vulkáni képződmények fednek le. A Bihar autochton területén a karbonátos kőzetek széles körű elterjedése és a szerkezeti adottságok nyújtottak a karsztosodáshoz kedvező feltételeket. A triász, jura és kréta időszaki mészkövek ÉNY–DK-i irányú sávjai nem karsztosodó kőzetek keskeny rétegeivel váltakoznak. Ez a sajátos kőzettani elrendeződés a felszíni és felszín alatti vízfolyások változásait eredményezte.

A hegység e területe É-on a Nagy-Sebes (Drăgan) NY-on a Fekete-Körös (Crișul Negru), délen az Aranyos (Arieș), K-en a Meleg-Szamos (Someșul Cald) vízgyűjtőterületéhez tartozik. A vízrajzi összefüggéseket bővebben területenként ismertetjük. A hegység klímája magashegyi jellegű, az időjárási viszonyok túraszempontból meghatározóak lehetnek. Gondolni kell a téli-tavaszi időszak eljegesedéseire, és tájékozódni a csapadékviszonyok felől, hiszen a víznyelőbarlangok többsége fokozottan árvízveszélyes!

1. ábra. Aranyosfői-jégbarlang (Mátyás Vilmos nyomán)

Aranyosfői-fennsík

A hegység K-i részén a Száraz-Ör-völgy (Valea Gîrda Seacă) és az Ördöngös-völgy között kiemelkedő lefolyástalan karsztfennsík melynek vizei a Száraz-Ör-völgy felé tartanak. Feltárt barlangjai a fennsík vízrendszerének felső emeletét képviselik.

Aranyosfői-jégbarlang (Ghețarul de la Scărișoara)

Erdély legnagyobb jégbarlangja, szigorúan védett! 1060 m tszf. magasságban 50 m átmérőjű leszakadással nyílik. Közvetlen ez alatt található a központi Redoute-terem. Ennek jégkitöltését 50.000 m³-re becsülik. ÉK-i részén fekvő Díszterem felszerelés nélkül is járható, ám az ÉNY-felé nyíló Kis Rezerváció bejárásához 25 m kötél, a D-felé nyíló Nagy Rezerváció 40°-os jéglejtőjéhez 70 m

2. ábra. Zgurești-jégbarlang

kötél szükséges. A barlang nagyméretű termek sorozata, járatainak összhosszúsága 700 m, mélysége 155 m.

Fennsíki-zsomboly (Avenul dis Șesuri)

909 m tszf. magasságban nyíló 2500 m hosszú 210 m mély, rendkívül változatos formakincsű barlang. A kezdeti aknasor (35, 20, 10, 18, 20, 25 m kötél) után beérkezünk a szintes ág meanderébe, melyet felmászások, aknák és tágas termek szakítanak meg (elsőként a Sala Mare melyben tavon kell átgázolni). További szükséges kötéll hosszak: 50, 20, 23, 15 m; a nehéz szabadmászások biztosítására érdemes egy 15–20 m hosszú kötelet vinni, azon kívül a beszerelés nagy mennyiségű hevedert, kötélgűrűt igényel. Egyes kutatások szerint járatai összefüggenek az Aranyosfői-jégbarlanggal.

Zgurești-jégbarlang (Gh. Zgurăști)

Valójában télen kissé eljegesedő víznyelőbarlang, amely a fennsík D-i peremén az Ördögös-völgy felett 150 m-re nyílik. 20×30 m-es bejárata egy 50 m magas csarnokba vezet melyben árvíz idején, akár 25 m magasan gyűlik meg a víz. Az időszakos tó térfogata ilyenkor 135.000 m³! Legújabb adatok szerint járatait 7 km-es hosszúságban tarták fel.

János-kapu-barlang (Poarta Lui Ionel)

Az Ördögös-völgy forrásbarlangja 800 m tszf. magasságban, látványos szádával nyílik. Kiömlő patakja mésztufa gátakon lecsorogva csatlakozik az Ördögös patakhoz. Mindössze néhány száz méter hosszúságú.

Száraz-Őr-völgy (V. Gîrda Seacă)

16 km hosszú völgy, amely a Padis-fennsík K-i szélétől D. felé tart, s NY-ról határolja az Aranyosfői-fennsíkot. Felső részén a fennsík vizeit vezet, 1000–1100 m tszf. magasságban levő víznyelőibe, melyek után időszakosan száraz, majd az alsó részén számos jelentős karsztforrás fakad. Víznyelőbarlangjain kívül a völgyoldalak idősebb, de esetleg még aktív forrásbarlangjai is említésre méltóak.

Kis-Kojba-barlang (Peștera Coiba Mică)

Kőház (Casa de Piatră) település felett kb. másfél km-rel nyíló, 270 m hosszú víznyelőbarlang. Vize már a bejáratban tóvá duzzad, s 23 m mélyen 12 m-es vízesést alkot. Tavakon átkelve érjük el a Nagy-termet, majd a végponti szifont, melyen keresztül a víz a Nagy-Kojba-barlangba jut.

Nagy-Kojba-barlang (P. Coiba Mare)

A Kis-Kojba víznyelőjétől 400 m-nyire lefelé egy 150 m-es sziklafalban nyílik, hatalmas

bejárati szádával. A sziklafalban, a száda mennyezete felett inaktív, cseppköves, labirintus jellegű járatokat fedezhetünk fel. (+77 m) Nagy élmény a fal apró ablakain kipillantani. Az aktív járatot követve kisebb vízfolyás mellett haladunk 240 m-ig, ahol jobbról hömpölyögve megérkezik a Kis-Kojba folyója. Innen jórészt vízben gázolva jutunk a végponti szifonig, melyben árvizek által behordott óriási méretű farönkök úszkálnak. Útközben egynéhány méteres vízessen kell lemászni, ahová érdemes biztosítókötletet vinni, és sok helyen láthatunk magasan beékelődött rönköket. A barlang teljes hossza 5050 m, mélysége 40 m. Vize légvonalban 3 km-re fakadó, rendkívül nagy vízhozamú Töz (Teuz)-forrásban jelenik meg, amely egy vakvölgy V alakú sziklafalának aljában fekvő kb. 50 m mélységig feltárt forrástól.

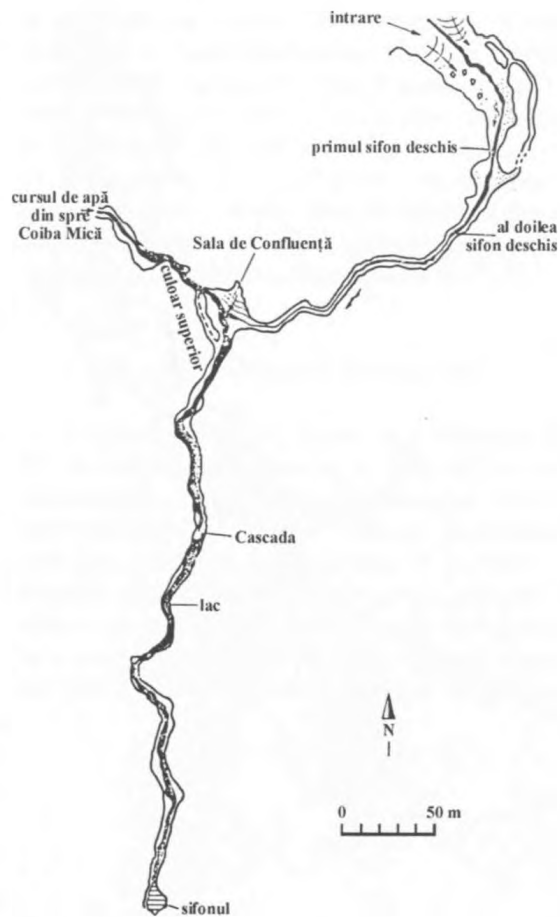
Vertopi-jégbarlang (Gh. de la Vîrtop)

Kiépített, lezárt barlang 1200 m tszf. magasságban. Kőház település felső végétől a K-i hegyoldalra vezető úton felkapaszkodva baloldali utolsó házban kell vezető után érdeklődni. Szerencsés esetben előkerül egy kulccsal rendelkező vezető, akivel megegyezés tárgya a vezetői díj. A háztól balra eső hegygerincen átkelve vezet az út a barlanghoz. A bejárat jellege egykori forrásbarlangra utal, innen szerény, láncsal és deszkákkal megvalósított kiépítés vezet végig az első, kb. 70 m átmérőjű terembe. Jégképződmények egyedül itt láthatók.

A terem végében lakattal lezárt vasrács van, amely mögött alacsony törmelékes járat visz a belső részekbe (Dóm, Vörös-járat, Csodák-terme). Körbejárva cseppkőképződményekkel dúsan dekorált járatokat láthatunk.

A Vak-barlangja (Huda Orbului)

A falutól az előbb említett úton a tetőre érve, a fennsík szélétől nem messze völgynyi méretű víznyelő található. 35–40 m-es sziklafalának aljából nyílik az impozáns bejáratú, ám rövid barlang.

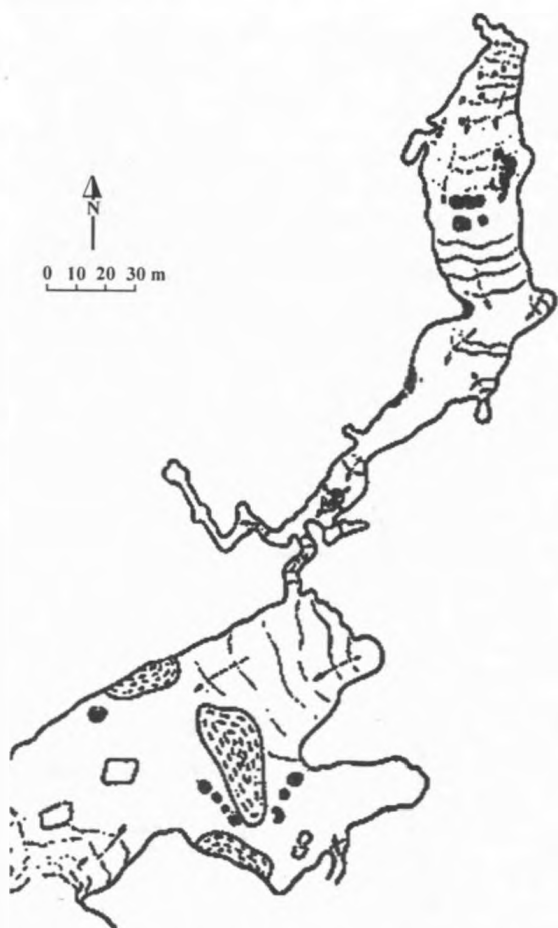

3. ábra. Nagy-Kojba-barlang (Viehmán, I.–Bleahu, M. nyomán)

Omladékos kezdet után patakmederben, kis letéréseken leászva jutunk a végső szifonos terembe, melyet alacsony, időszakosan vízzel kitöltött járat előz meg. Kár, hogy ilyen hirtelen ér véget.

Juhok-barlangja (P. Oilor)

Kőháztól Ny-ra a völgyoldalban látható sziklafal aljában nyílik kb. 60 m-rel a völgy felett, 1080 m tszf. magasságban. Kétszintes, 545 m hosszú inaktív víznyelőbarlang, melynek alsó ágában egy 70 m hosszú, 2–5 m széles és több kisebb tó található. Összekötő járatai rendkívül montmilchesek, csúszósak.

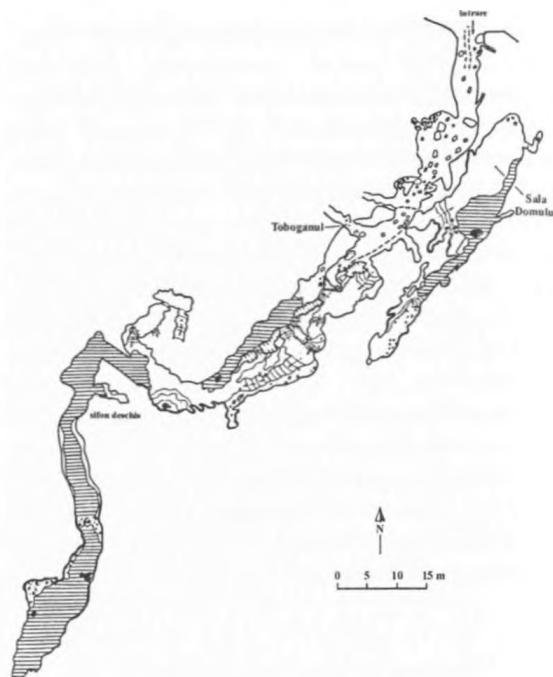

4. ábra. Vertopi-jégbarlang (Mátyás Vilmos nyomán)

A Száraz-Őz-völgyhöz Filești felett 1 km-rel Ny-ról csatlakozik a Sohodol mellékvölgye, mely két érdekes, egymástól igen eltérő barlangot rejt.

P. Hodobana

A völgy alsó, ellaposodó részében, 20 m hosszú csőszzerű, emelkedő kuszodával indul. Többszintes, bonyolult alaprajzú barlang, melynek térképe a Nagyváradi Természettudományi Múzeumban a falra kiakasztva látható. Hossza ez alapján 22 km. Több éve próbáljuk bejárni, de bevallom néhány km-nél többet soha nem sikerült találnunk, viszont embert sem, aki ismerné az ismeretlent.

5. ábra. Juhok-barlangja (M. Bleahu nyomán)

A Királyerdő-beli Szelek-barlangjára emlékeztető meanderek kötik össze a nagyobb termeket és aknák hidalgják át a különböző emeleket. Cseppköves, borsóköves járataiban nem nehéz eltévedni. Szükséges kötélhosszak: 17, 7, 30 m.

Avenul Sohodol

A völgy felső szakaszán, a meredek völgyoldal ellankásodó részén, jelentéktelen felszakadással nyíló zomboly, amely — különösen a bejárai akna — tipikusan alpesi formakincsű. Kb. 50 m mélyen, egy rövid meanderben jelenik meg a víz (feltételezhetően a völgytalp szintjében), ettől a ponttól a barlang aktív víznyelő az ennek megfelelő stílusjegyekkel. Mindenütt rövid meanderek kötik össze a szűk bejáratú, ám hamar kitáguló, 20–40 m mély aknákat. Az utolsó aknától 3–4 m-es, igen nehéz mászásokkal tarkított lépcsőzetes járat visz az elszűkülő végpontra. Beszereléséhez szükséges kötélhosszak: 45, 40, 25, 40, 10, 10 m.

Ponor-katlan

Lefolyástalan terület, mely víznyelőin keresztül a Kék-Magura (Magura Vinătă) vonulatának Padison át érkező vizeit vezeti el.

Csodavár (Cetățile Ponorului)

A katlan legmélyebb pontján, 950 m tszf. magasságban egyesülnek a felszíni és felszín alatti vizek, kialakítva ezt a méltán világhírű föld alatti kanyont. Vízének nagy része felszín alatt érkezik a Ponor Cirkusz víznyelőitől, hogy közvetlenül az Előcsarnokban forrásként lépjen be a barlangba, ám mégis hatalmas, meredek völgyek vezetnek a bejárat hármás dolinaláncolatához. Ezek legnagyobbikának 120 m-es sziklafalában tátong a lenyűgöző 75 m magas, 30 m széles Főportálé. Beljebb, hol óriás sziklatömbök között, hol kavicsos mederben zubog a folyó, de mindenütt jellemző a 15–20 m-es járatszélesség, és a 20–40

m-es magasság. Akad, ahol keresztbe döntött fenyőtörzs és kapaszkodózsín segíti az átjutást, később kötél segítségével ereszkedünk le egy kisebb vízesésen. Összesen 13 tavon átkelve érhetjük el a bejáratától 1780 m-re levő végponti szifont. Az itt eltűnő vizek kb. 1 kilométer távolságban a Galbina-vízkelet bővizű karsztforrásában lépnek felszínre. Mindkét oldalról úsztak már be búvárok, de átjárni nem sikerült az összeköttetést.

Hamlet-barlang (P. de la Caput)

A Száraz Ponor- (V. Seacă) és a Medve-völgy (V. Ursului) egyesülő patakját nyeli el 1080 m tszf. magasságban. Széles, köves folyómeder vezet a bejáratához, amely mögött közvetlenül gömbüstököt kialakító vízeséseket találunk (24, 47 m kötél). A második akna aljától kezdődően végig jellemző az elképesztő mennyiségű uszadékfa- és rőzsetorlasz. Egy könnyen lezáró szifonjáraton túl, teljes járat-szelvényt kitöltő, rönkök és billegő fenyőtuskók

6. ábra. Hamlet-barlang

alkotta „marokkójáték” jelent nehezítést. Minden-
képpen egyedülálló élmény, de érdemes óvatosnak
lenni és indokolt esetben visszafordulni. A barlang-
ban négy tó található, szifonnal végződik, teljes
hossza 1870 m.

Elveszett Világ (Lumea pierdută)

Kevésbé feltárt, 12 km² területű karsztos fennsík
a Ponor Katlantól NY-ra. Felszíne zombolyokkal
tarkított, mélyében nagyrészt ismeretlen, összetett
vízvezető járatrendszer húzódik.

Az Iker- és Fekete-zsomboly barlangrendszere (Av. Gemănata și Negru)

Az Iker-zsomboly 20 m átmérőjű, 98 m mély,
110 m kötelet igényel, a Fekete-zsomboly 40 m
átmérőjű, 119 m mély. Az Iker-zsomboly alján rövid
patakos járat vág át, mindkét végén szifonnal. Keleti
szifonja megkerülhető, így érkezünk az Összefolyás-
termébe (Sala Confuenței), ahová három különböző
irányból érkeznek patakok. Bal oldali ágában kisebb

vízeséseken kapaszkodhatunk felfelé, jobb oldalán
kavicsos meder vezet a Fekete-zsomboly irányába.
Az Iker-zsomboly külön érdekessége az akna alján
felgyülemllett, égnek meredő szálfakazal, melynek
óriás rönkjei közé roppant izgalmas beereszkedni.
Ennek a 40 m magasságig felérő képződménynek az
állékonyágáról nem tudnánk állást foglalni.

Bársza-katlan (Groapa de la Barsa)

Gerincekkel körülhatárolt, 2,5 km²-nyi lefolyás-
talan medence, legmélyebb pontja tszf. 1081 m,
vizei a Galbina-völgy felé tartanak.

Bársza-jégbarlang (Gh. de la Barsa)

Többnylású bejárata eljegesedett törmelék-
lejtőre visz, ahonnan hamarosan egy felső járaton
megkerülhető szifonhoz jutunk, innen mindvégig a
patakot követjük. Jobbról számtalan nyelőág érkezik
a főjáratba, vízesések sorozatán kell leereszkednünk
(25, 15, 10 m kötél). A barlang 2750 m hosszú, 112
m mély, genetikailag a Zapogye-jégbarlang mellék-
ága, s bár a végponti szifon 50 m-re
közelíti meg azt, az összeköttetést
még nem sikerült megtalálni.

Zapogye-barlangrendszer (Gh. de la Zăpodie — P. Neagră)

A Zapogye-jégbarlang bejárati
szádája meredek jéglejtőbe torkol-
lik, a legnagyobb eljegesedés idő-
szakában itt akár 100 m hosszú
kötélre is szükségünk lehet. A to-
vábbvezető 10–15 m magas mean-
derben időnként mindössze főte
alatti szűkületeket hagy szabadon a
jég. A barlang főága már tág mére-
tekkel dicsekedhet, az É-i igen
aktív, s egyben újabb, vízeséses
patakhhoz vezet, D-i ága pangó vizes
szakaszokon át ismét másik vízfo-
lyáshoz, mely szifonon keresztül a
Fekete-barlangból érkezik. A főág

7. ábra. Az Iker- és Fekete-zsomboly barlangrendszere (Viehmann, I. nyomán)

vizei különböző forrásokban jelennek meg. A Fekete-barlang aknasorral kezdődik (30, 15, 35 m kötél), a szintes ág tulajdonképpen négy patakjáratainak láncolata. Az összefolyó patakok a Zapogyejégbarlanggal összekötő szifonba tartanak. A szifon legszárazabb időkben átjárható, a rendszer összes járatainak hossza 10.879 m.

Bihar-park, a Padis-fennsík É-i része

E területhez tartozik a Varasó (Vărășoia) zárt medencéje, ahol a Kék-Magura hegytömről lefolyó patakok 1200–1300 m tszf. magasságban nyelődnek el, hogy tszf. 700 m-en a Boga forrásban kerüljenek újra felszínre. É-on a Kucsma-kő (Cuciulata) található és a híres Szamosbázár (Izvoarele Someșului) a 200 m hosszú Aragyásza-barlanggal (P. Rădesei). Ez valójában a szurdok részét képező barlangmaradvány, több helyen felszakadt mennyezettel, mely nyílásokat tanulmányozni alulról látványos, fölülről érdekes.

V-11-es barlang

A Varasó-medence ÉK-i részén, egy töbör felső harmadában nyíló 1300 m hosszú barlang. A szűk bejárati szakasz réteglapok mentén alakult ki, később tömött, szürke, mészkő sávokból kioldott gyönyörű oldásformákkal jellemzett meander, keresztirányú hasadékok rendszerével. Bejárásához 20 m biztosítókötél szükséges.

V-5-ös barlang

A Varasó-csúcs K-i oldalában 1380 m tszf. magasságon található 285 m mély zomboly, kemény szűkületekkel összekötött aknasorból áll. Potenciálisan 600 m mély barlang várja itt feltáróit.

Kucsma-kő-alatti-víznyelőbarlang (Ponorul din Cuciulata)

A Meleg-Szamos forrásvidékének NY-i oldalán emelkedik a Kucsma-kő-csúcs, ennek oldalában nyílik a 3140 m hosszú barlang. Hőmérséklete rendkí-

8. ábra. Bársza-jégbarlang (Válenas L. nyomán)

vül hideg, a kőzet a bejáratától távolabb is szétfagyott, töredezett. Egyetlen aknája (16 m kötél) vesztélyesen omlik, járatrendszere igen összetett.

P. Valea Rea

A Boga-patak jobboldali mellékága a Valea Rea patak. Ennek forrásvidékén 1300 m tszf. magasságban nyílik ez az újonnan felfedezett barlangrendszer. Ott-

jártunkkor kisebb vizes aknákon és hosszú, nagyon nehéz szűkületeken át volt bejárható 700 m hosszan és 120 m mélységig, de ez a tábor hozta meg a nagy áttörést, így mára kb. 15 km hosszú, 264 m mély és sikerült kellemesebb lejárást találni. Az eddig ismert rendszer mind morfológiailag, mind képződményekben a környék legváltozatosabb barlangja, járatai aragonit, heliktit és gipsz formákkal gazdagon díszítettek.

A teljességhez hozzátartozik, hogy az ismertett karszterületeken a közelmúltban számos több km-es barlangrendszert és mély zsombolyt (pl.: Hoanca Urzicarului -285 m) tártak fel. Ezek bejárása szép célkitűzés, ismertetésük újabb írást érdemel.

Bajna Bálint—Elekes Balázs—Zih József

A bq. nevű Huntka föld. nevű helyen - az felolagva.
ott volt Bilhor szepes.